

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія менеджменту організацій транспорту

РОБОЧА ПРОГРАМА

**навчальної дисципліни «Ризикологія»
вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

Облік і аудит

Харків 2021

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 23.09.21 № 8

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу
Протокол від 22.09.21 № 2

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 22.09.21 № 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління,
протокол від 31.08.21 № 1

Розробники: старший викладач циклової комісії економіки та управління,
к.е.н., спеціаліст вищої категорії, викладач – методист, Харченко М.В.

Рецензенти:

1. Голова циклової комісії економіки та управління к.е.н., спеціаліст вищої категорії, старший викладач – методист Цимбалістова О.А.
2. Викладач циклової комісії управління та адміністрування, к.е.н., спеціаліст вищої категорії, викладач – методист, Пушкарь О.І.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва напрямку підготовки, спеціальності, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 3,0 Загальна кількість годин - 90 Кількість тем - 11	<u>07</u> <u>Управління та адміністрування;</u> (шифр галузі) (назва галузі знань) <u>073</u> <u>Облік і оподаткування;</u> (код напрямку) (назва напрямку підготовки або спеціальності) <u>бакалавр</u> (назва сво)	Навчальний курс <u>4</u> (номер) Семестр <u>8</u> (номер) Види контролю: <u>залік</u> (екзамен, залік)
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
Денна форма навчання		Заочна форма навчання
Лекції - <u>10</u> (години)		Лекції - <u>8</u> (години)
Семінарські заняття - <u>0</u> (години)		Семінарські заняття - <u> </u> (години)
Практичні заняття - <u>20</u> (години)		Практичні заняття - <u>2</u> (години)
Лабораторні заняття - <u>-</u> (години)		Лабораторні заняття - <u>-</u> (години)
Самостійна робота - <u>60</u> (години)		Самостійна робота - <u>80</u> (години)
Індивідуальні завдання:		Індивідуальні завдання:
Курсова робота - <u>-</u> (кількість, № семестру)		Курсова робота - <u>-</u> (кількість, № семестру)
Реферати - <u>2</u> <u>8</u> (кількість, № семестру)		Реферати - <u>2</u> <u>8</u> (кількість, № семестру)

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Ризикологія» є формування у майбутніх спеціалістів знань у сфері системного аналізу категорії економічного ризику на основі використання наукових підходів та економічно-матеріальних методів.

Завдання: Основними завданнями вивчення дисципліни «Ризикологія» є:

1. Набуття здобувачами вищої освіти теоретичних знань з питань сутності ризикології як науки про закономірності, принципи та інструментарій виявлення, врахування, оцінювання та управління ризиком;
2. Засвоєння здобувачами концептуальних засад й аксіоматики ризикології;
3. Набуття вмінь щодо використання експерименту як чинника зниження ризику;
4. Формування моделі оптимізації ступеня ризику.

5. Вивчення основних засад системного аналізу ризику в спектрі економічних проблем.

Міждисциплінарні зв'язки: дисципліна вивчається на основі базової загальноекономічної та правової підготовки студентів, міждисциплінарні зв'язки: ґрунтується на знаннях, отриманих під час вивчення таких навчальних дисциплін, «Економічна теорія», «Мікроекономіка», «Макроекономіка», «Економічний аналіз», «Менеджмент», «Маркетинг», «Економіка підприємства» забезпечує базу для засвоєння матеріалу з навчальних дисциплін: «Міжнародна економіка», «Економіка праці та соціально трудові відносини».

Очікувані результати навчання: у результаті вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти повинні

знати:

1. Сутність ризику як економічної категорії;
2. Джерела та основні види економічних ризиків;
3. Основні принципи та вимірювання ризиків;
4. Методологічні засади та інструментарій кількісного оцінювання ступеня ризику;
5. Основні засади управління економічним ризиком;
6. Моделювання економічного ризику;
7. Вибір оптимальної стратегії в умовах ризику.

вміти:

1. Ідентифікувати небезпеку;
2. Оцінювати конкретні ризики;
3. Аналізувати і прогнозувати розвиток небезпечних ситуацій;
4. Розробляти рекомендації щодо ефективних заходів керування ризиком.

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни:		
Інтегральна компетентність		Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, які характеризуються комплексністю і невизначеністю умов, у сфері менеджменту або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів соціальних та поведінкових наук.
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК-4	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях
	ЗК-5	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності
	ЗК-6	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово
	ЗК-7	Здатність спілкуватися іноземною мовою
Спеціальні компетентності (СК)	СК-11	Здатність створювати та організовувати ефективні комунікації в процесі управління

	СК-17	Здатність до організації закупівель матеріальних ресурсів та збуту готової продукції, логістичної підтримки виробничих та допоміжних процесів, управління запасами, транспортуванням і вантажопереробкою (у тому числі за участю авіаційного транспорту), складуванням та наданням логістичного сервісу (у тому числі в логістичних центрах на базі аеропортів, карго-сіті; підприємств авіаційного сервісу).
	СК-18	Здатність планувати, організовувати та контролювати операційну логістичну діяльність в ланцюгах поставок (операції транспортування, вантажопереробки, зберігання, сортування, маркування, консолідації, митного оформлення, інформаційної підтримки тощо).
	СК-19	Здатність до впровадження та використання сучасних інформаційних технологій та інформаційних систем, що забезпечують управління логістичними процесами і потоками в режимі реального часу (у тому числі електронного документообігу, систем моніторингу руху транспортних засобів, моніторингу вантажопотоків з участю авіаційного та інших видів транспорту, управління територією та розміщенням об'єктів логістичної інфраструктури).

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Ризик як економічна категорія

Об'єкт, суб'єкт, джерело ризику. Система постулатів стосовно ризику як економічної категорії. Концептуальні засади й аксіоматика ризикології. Невизначеність та ризик. Причини виникнення невизначеності та ієрархії її видів. Конфліктність, альтернативність, багатокритеріальність та багатоцільовість.

Тема 2. Засади системного аналізу ризику в спектрі економічних проблем

Якісний аналіз ризику. Системний аналіз ризику в економіці та підприємстві. Процес прийняття економічних рішень з урахуванням ризику. Аналіз ризикованості підприємства на підставі показників фінансового стану. Загальні засади класифікації ризику.

Тема 3. Основні підходи до кількісного аналізу ризику.

Метод аналогій. Аналіз чутливості. Аналіз ризику методами імітаційного моделювання. Аналіз ризику можливих збитків

Тема 4. Методологічні засади й інструментарій кількісного оцінювання ступеня ризику.

Загальні підходи до кількісного оцінювання ступеня ризику. Кількісні показники ступеня ризику в абсолютному вираженні. Кількісні показники ступеня ризику у відносному вираженні.

Тема 5. Ризик та елементи теорії корисності.

Концепція корисності. Приоритети та їх числове відображення. Поняття лотереї. Корисність за Непманом. Сподівана корисність. Детермінований еквівалент лотереї. Страхова сума. Премія за ризик. Криві байдужості. Функції корисності з інтервальною нейтральністю до ризику.

Тема 6. Основні засади управління економічним ризиком.

Принципи управління ризиком. Основні способи управління економічним ризиком. Прийняття рішень з урахуванням ризику. Використання експерименту як чинника зниження ризику. Таблиця рішень.

Тема 7. Елементи теорії портфеля

Сутність диверсифікації на прикладі моделі Марковіца. Визначення характеристик портфеля цінних паперів. Ринкова модель (одно факторна модель Шарпа формування норми прибутку). Оцінювання ступеня систематичного та несистематичного ризиків.

Тема 8. Моделювання економічного ризику на базі концепції теорії гри.

Теоретико - ігрова модель та її основні компоненти. Класифікація інформаційних ситуацій. Прийняття рішень в умовах невизначеності, конфлікту й зумовленого ними ризику в полях різних інформаційних ситуацій. Прийняття рішень оптимальних за Парето.

Тема 9. Ієрархічні моделі оцінювання економічного ризику й обґрунтування прийняття багатоцільових рішень.

Загальна ієрархічна модель та етапи її побудови. Формування набору критеріїв. Концептуальні проблеми розв'язання багатоцільових і багатокритеріальних задач. Одноцільова багатокритеріальна модель обґрунтування прийняття рішень у полі однієї інформаційної ситуації та у полі кількох інформаційних ситуацій. Багатоцільова багатокритеріальна модель обґрунтування прийняття рішень у полі кількох інформаційних ситуацій.

Тема 10. Запаси та резерви як способи зниження ступеня ризику

Структура та види резервів і запасів. Резервування грошових засобів на покриття випадкових витрат. Моделі оптимізації ступеня ризику та деякі стратегії формування запасів і резервів.

Тема 11. Вартість, час та ризик.

Вартість і час. Модель рівноваги ринку капіталів (CAPM). Вплив ризику та інфляції на величину норми відсотка (дисконту).

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема 1. Ризик як економічна категорія	8	2	0	0	0	6	Поточне усне опитування по темі 1-2, тестові завдання по темі 1-2, реферат, (2 год.)
Тема 2. Засади системного аналізу ризику в спектрі економічних проблем	10	2	0	2	0	8	
Тема 3. Основні підходи до кількісного аналізу ризику	10		0	2	0	6	Поточне усне опитування по темі 3, реферат (2 год.)
Тема 4. Методологічні засади й інструментарій кількісного оцінювання ступеня ризику	6	2	0	2	0	4	Поточне усне опитування по темі 4-5, оцінка виконання практичних робіт за індивідуальними варіантами, реферат (2 год.)
Тема 5. Ризик та елементи теорії корисності	6		0		0	4	
Тема 6. Основні засади управління економічним ризиком	6	2	0	2	0	4	Поточне усне опитування по темі 6, оцінка виконання практичних робіт за індивідуальними варіантами, реферат (2 год.)
Тема 7. Елементи теорії портфеля	10		0	2	0	8	Поточне усне опитування по темі 7, оцінка виконання практичних робіт за індивідуальними варіантами, реферат (2 год.)
Тема 8. Моделювання економічного ризику на базі концепції теорії гри	8		0	2	0	4	Поточне усне опитування по темі 8, оцінка виконання практичних робіт за індивідуальними варіантами, реферат (2 год.)
Тема 9. Ієрархічні моделі оцінювання економічного	6	2	0	2	0	4	Поточне усне опитування по темі 9, оцінка виконання практичних робіт за

ризик у й обґрунтування прийняття багатоцільових рішень							індивідуальними варіантами, реферат (2 год.)
Тема 10. Запаси та резерви як способи зниження ступеня ризику	10		0	2	0	6	Поточне усне опитування по темі 10, оцінка виконання практичних робіт за індивідуальними варіантами, реферат (2 год.)
Тема 11. Вартість, час та ризик	10		0	4	0	6	Поточне усне опитування по темі 11, оцінка виконання практичних робіт за індивідуальними варіантами, реферат КР (4 год.)
Всього за семестр № 8:	90	10	0	20	0	60	залік

4.1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема 1. Ризик як економічна категорія	8	2	0	0	0	6	Лекція (2 год.)
Тема 2. Засади системного аналізу ризику в спектрі економічних проблем	6	0	0	0	0	6	Самостійне опрацювання
Тема 3. Основні підходи до кількісного аналізу ризику	6	0	0	0	0	6	Самостійне опрацювання
Тема 4. Методологічні засади й інструментарій кількісного оцінювання ступеня ризику	8	0	0	0	0	8	Самостійне опрацювання
Тема 5. Ризик та елементи теорії корисності	8	0	0	0	0	8	Самостійне опрацювання
Тема 6. Основні засади управління економічним ризиком	10	2	0	0	0	8	Лекція (2 год.)
Тема 7. Елементи теорії портфеля	8	0	0	0	0	8	Самостійне опрацювання
Тема 8. Моделювання економічного ризику на базі концепції теорії гри	6	0	0	0	0	6	Самостійне опрацювання
Тема 9. Ієрархічні моделі оцінювання економічного ризику й обґрунтування прийняття багатоцільових рішень	8	0	0	0	0	8	Самостійне опрацювання

Тема 10. Запаси та резерви як способи зниження ступеня ризику	10	2	0	0	0	8	Лекція (2 год.)
Тема 11. Вартість, час та ризик	12	2	0	2	0	8	Виконання практичних робіт за індивідуальними варіантами КР
Всього за семестр № 6:	90	8	0	2	0	80	залік

4.1.2. Питання, що виносяться на самостійне оцінювання

Завдання, що виносяться на самостійну роботу (студента, слухача)		Література:
Тема 1. Ризик як економічна категорія		[1 - 18]
<p>Вивчення лекційного матеріалу. Підготовка до практичного заняття згідно з планом навчання, розглянути додаткові питання за темою.</p> <p>Перелік питань для самостійного вивчення:</p> <p>1. Причини виникнення невизначеності та ієрархії її видів.</p> <p>2. Конфліктність, альтернативність, багатокритеріальність та багатоцільовість.</p> <p>Перелік питань для самоконтролю:</p> <p>1 У чому проявляється суперечливість як риса ризику?</p> <p>2 З чим пов'язана альтернативність ризику?</p> <p>3 Яку роль відіграє невизначеність як риса ризику?</p> <p>4 Чи пов'язані між собою основні риси ризику та його функції? Обґрунтуйте свою відповідь.</p> <p>5 Охарактеризуйте основні джерела ризику і умови його виникнення.</p> <p>6 Які особливості притаманні ризикам, зумовленим сучасним станом розвитку вітчизняних підприємств?</p> <p>7 У чому полягає економічний смисл невизначеності як поняття?</p> <p>8 Якими способами здійснюється урахування невизначеності?</p> <p>9 Як використовується теорія ймовірності при ідентифікації невизначеності?</p> <p>10 У чому полягає сутність суб'єктивної ймовірності?</p> <p>11 Чим відрізняється статистична невизначеність від нестатистичної?</p> <p>12 Які причини породжують невизначеність?</p> <p>13 Які види втрат виникають за умов невизначеності?</p> <p>14 Які характерні риси притаманні втратам у виробничому процесі?</p> <p>15 Які особливості відрізняють втрати у фінансовому підприємстві?</p> <p>16 У чому полягає специфіка оптимального планування за умов невизначеності?</p> <p>Тестові завдання:</p> <p>1. Об'єктивність ризику у фінансово-економічній сфері зумовлюється тим, що:</p> <p>а) ризик розглядається як одна з системних характеристик, як властивість,</p>		

<p>що притаманна будь-яким видам цілеспрямованої діяльності;</p> <p>б) в економіці (бізнесі) діють реальні люди (інвестори, менеджери, управлінські команди, бізнесмени) зі своїм досвідом, психологією, інтересами, смаками, схильністю чи несхильністю до ризику, своєю поведінкою;</p> <p>в) він існує в силу об'єктивних, притаманних економіці категорій конфліктності, невизначеності, розпливчастості, відсутності вичерпної інформації на момент оцінювання та прийняття управлінських рішень;</p> <p>г) ризик зумовлюється необхідністю подолання невизначеності, конфлікту на підставі певних суджень, прийняття відповідних гіпотез тощо;</p> <p>д) правильної відповіді не надано.</p> <p>2. Суб'єктивність ризику зумовлюється тим, що:</p> <p>а) ризик розглядається як одна з системних характеристик, як властивість, що притаманна будь-яким видам цілеспрямованої діяльності;</p> <p>б) в економіці (бізнесі) діють реальні люди (інвестори, менеджери, управлінські команди, бізнесмени) зі своїм досвідом, психологією, інтересами, смаками, схильністю чи несхильністю до ризику, своєю поведінкою;</p> <p>в) він існує в силу об'єктивних, притаманних економіці категорій конфліктності, невизначеності, розпливчастості, відсутності вичерпної інформації на момент оцінювання та прийняття управлінських рішень;</p> <p>г) ризик зумовлюється необхідністю подолання невизначеності, конфлікту на підставі певних суджень, прийняття відповідних гіпотез тощо;</p> <p>д) правильної відповіді не надано.</p> <p>3. Об'єкт ризику - це:</p> <p>а) чинники (процеси, явища), котрі спричиняють невизначеність, конфліктність;</p> <p>б) особа або колектив, які зацікавлені в результатах керування об'єктом ризику і мають відповідну компетенцію щодо керування та прийняття відповідних рішень стосовно об'єкта ризику;</p> <p>в) економічна система, оцінити ефективність та умови функціонування котрої на перспективу у вичерпній повноті та з необхідною точністю неможливо;</p> <p>г) економічна категорія, котра відображає характерні особливості сприйняття зацікавленими суб'єктами економічних відносин;</p> <p>д) прийняття рішень з приводу розміщення грошей у банку, при купівлі акцій та інших цінних паперів вкладанні коштів у нове виробництво тощо.</p> <p>4. Суб'єкт ризику - це:</p> <p>а) чинники (процеси, явища), котрі спричиняють невизначеність, конфліктність;</p> <p>б) особа або колектив, які зацікавлені в результатах керування об'єктом ризику і мають відповідну компетенцію щодо керування та прийняття відповідних рішень стосовно об'єкта ризику;</p> <p>в) економічна система, оцінити ефективність та умови функціонування котрої на перспективу у вичерпній повноті та з необхідною точністю</p>	
--	--

<p>неможливо;</p> <p>г) економічна категорія, котра відображає характерні особливості сприйняття зацікавленими суб'єктами економічних відносин;</p> <p>д) прийняття рішень з приводу розміщення грошей у банку, при купівлі акцій та інших цінних паперів вкладанні коштів у нове виробництво тощо.</p> <p>5. Джерела ризику – це:</p> <p>а) чинники (процеси, явища), котрі спричиняють невизначеність, конфліктність;</p> <p>б) особа або колектив, які зацікавлені в результатах керування об'єктом ризику і мають відповідну компетенцію щодо керування та прийняття відповідних рішень стосовно об'єкта ризику;</p> <p>в) економічна система, оцінити ефективність та умови функціонування котрої на перспективу у вичерпній повноті та з необхідною точністю неможливо;</p> <p>г) економічна категорія, котра відображає характерні особливості сприйняття зацікавленими суб'єктами економічних відносин;</p> <p>д) прийняття рішень з приводу розміщення грошей у банку, при купівлі акцій та інших цінних паперів вкладанні коштів у нове виробництво тощо.</p> <p>6. Скільки існує основних постулатів стосовно ризику як економічної категорії?</p> <p>а) 3;</p> <p>б) 4;</p> <p>в) 5;</p> <p>г) 6;</p> <p>д) 7.</p> <p>7. Всеосяжність ризику в системі постулатів стосовно ризику як економічної категорії зумовлюється:</p> <p>а) тим, що майбутнє стосовно економічних процесів неможливо передбачити вичерпно, в усіх деталях;</p> <p>б) як одна з системних характеристик, як властивість, що притаманна будь-яким видам цілеспрямованої діяльності;</p> <p>в) необхідністю подолання невизначеності, конфлікту на підставі певних суджень, прийняття відповідних гіпотез тощо;</p> <p>г) тим, що ризик – це ймовірність несприятливої події, забуваючи про низку інших показників кількісної міри ризику;</p> <p>д) вимірюванням ризику на загальнометодологічних положеннях теорії вимірювання.</p> <p>8. В системі постулатів стосовно ризику як економічної категорії, ризиком обтяжені передбачення, прогнози, що зумовлюється:</p> <p>а) тим, де майбутнє стосовно економічних процесів неможливо передбачити вичерпно, в усіх деталях;</p> <p>б) як одна з системних характеристик, як властивість, що притаманна будь-яким видам цілеспрямованої діяльності;</p> <p>в) необхідністю подолання невизначеності, конфлікту на підставі певних суджень, прийняття відповідних гіпотез тощо;</p>	
---	--

<p>г) тим, де ризик – це ймовірність несприятливої події, забуваючи про низку інших показників кількісної міри ризику;</p> <p>д) вимірюванням ризику на загальнометодологічних положеннях теорії вимірювання.</p> <p>9. В системі постулатів стосовно ризику як економічної категорії, ризик виникає в процесах цілепокладання, оцінювання, що зумовлюється:</p> <p>а) тим, де майбутнє стосовно економічних процесів неможливо передбачити вичерпно, в усіх деталях;</p> <p>б) як одна з системних характеристик, як властивість, що притаманна будь-яким видам цілеспрямованої діяльності;</p> <p>в) необхідністю подолання невизначеності, конфлікту на підставі певних суджень, прийняття відповідних гіпотез тощо;</p> <p>г) тим, де ризик – це ймовірність несприятливої події, забуваючи про низку інших показників кількісної міри ризику;</p> <p>д) вимірюванням ризику на загальнометодологічних положеннях теорії вимірювання.</p> <p>10. Ризикологія - це:</p> <p>а) будь-який вид діяльності, що здійснюється фінансово-економічною системою, несе в собі ті чи інші ризики, котрі за певних умов можуть проявитися і призвести до небажаних наслідків для системи загалом чи її структурних складових;</p> <p>б) інтелектуальна система, що здійснює певний набір видів діяльності, так чи інакше (свідомо чи несвідомо) оцінює ступінь ризику, використовуючи свої внутрішні категорії, гіпотези, мотивації...;</p> <p>в) метанаука, що зумовлюється багатогранністю прояву ризикованих та інших ситуацій;</p> <p>г) наука про основні закономірності, принципи та інструментарій виявлення, врахування, оцінювання та управління ризиком, який відображає характерні особливості сприйняття зацікавленими суб'єктами господарювання об'єктивно існуючих невизначеності, конфліктності;</p> <p>д) правильної відповіді не надано.</p> <p>11. Аксиома загальності – це:</p> <p>а) структура та міра ризику змінюються в часі, не повторюючись навіть у подібних ситуаціях;</p> <p>б) кожна інтелектуальна система, що здійснює певний набір видів діяльності, так чи інакше (свідомо чи несвідомо) оцінює ступінь ризику, використовуючи свої внутрішні категорії, гіпотези, мотивації, котрі залежать також від стану та динаміки зовнішнього середовища;</p> <p>в) будь-який вид діяльності, що здійснюється фінансово-економічною системою, несе в собі ті чи інші ризики, котрі за певних умов можуть проявитися і призвести до небажаних наслідків для системи загалом чи її структурних складових;</p> <p>г) діяльність яка завжди супроводжується ризиками;</p> <p>д) правильної відповіді не надано.</p> <p>12. Аксиома прийнятності – це:</p>	
--	--

<p>а) структура та міра ризику змінюються в часі, не повторюючись навіть у подібних ситуаціях;</p> <p>б) кожна інтелектуальна система, що здійснює певний набір видів діяльності, так чи інакше (свідомо чи несвідомо) оцінює ступінь ризику, використовуючи свої внутрішні категорії, гіпотези, мотивації, котрі залежать також від стану та динаміки зовнішнього середовища;</p> <p>в) будь-який вид діяльності, що здійснюється фінансово-економічною системою, несе в собі ті чи інші ризики, котрі за певних умов можуть проявитися і призвести до небажаних наслідків для системи загалом чи її структурних складових;</p> <p>г) діяльність яка завжди супроводжується ризиками;</p> <p>д) правильної відповіді не надано.</p> <p>13. Аксиома не повторюваності - це:</p> <p>а) структура та міра ризику змінюються в часі, не повторюючись навіть у подібних ситуаціях;</p> <p>б) кожна інтелектуальна система, що здійснює певний набір видів діяльності, так чи інакше (свідомо чи несвідомо) оцінює ступінь ризику, використовуючи свої внутрішні категорії, гіпотези, мотивації, котрі залежать також від стану та динаміки зовнішнього середовища;</p> <p>в) будь-який вид діяльності, що здійснюється фінансово-економічною системою, несе в собі ті чи інші ризики, котрі за певних умов можуть проявитися і призвести до небажаних наслідків для системи загалом чи її структурних складових;</p> <p>г) діяльність яка завжди супроводжується ризиками;</p> <p>д) правильної відповіді не надано.</p> <p>14. Невизначеність - це:</p> <p>а) структура та міра ризику;</p> <p>б) це методологія, що притаманна найважливішим показникам, які характеризує основні техніко-економічні параметри господарської діяльності;</p> <p>в) це процес розподілу інвестиційних коштів між різними об'єктами вкладення капіталу;</p> <p>г) фундаментальна характеристика недостатньої забезпеченості процесу прийняття економічних рішень знаннями стосовно певної проблемної ситуації;</p> <p>д) правильної відповіді не надано.</p> <p>15. До видів невизначеності не належить:</p> <p>а) недостовірність;</p> <p>б) незначущість;</p> <p>в) невідомість;</p> <p>г) неоднозначність;</p> <p>д) правильної відповіді не надано.</p> <p>16. Неповнота інформації як причина, яка значно ускладнює процес прийняття раціональних рішень, пов'язана з:</p> <p>а) відсутністю однозначної відповідності між якісними та кількісними</p>	
---	--

<p>складовими інформаційної множини;</p> <p>б) ускладненням чи практично неможливістю доступу до відповідних наявних даних;</p> <p>в) незрозумілою для суб'єкта прийняття рішень (суб'єкта ризику) формою реєстрації і представлення відповідних даних, наприклад, представлення у незрозумілих для суб'єкта одиницях виміру необхідних показників;</p> <p>г) наявністю фіктивних даних, тобто таких, що не об'єктивно відображають проблемну ситуацію;</p> <p>д) нестачею доступної для реєстрації і необхідної для розв'язання задачі інформації.</p> <p>17. Неінтерпретованість як причина, яка значно ускладнює процес прийняття раціональних рішень, пов'язана з:</p> <p>а) відсутністю однозначної відповідності між якісними та кількісними складовими інформаційної множини;</p> <p>б) ускладненням чи практично неможливістю доступу до відповідних наявних даних;</p> <p>в) незрозумілою для суб'єкта прийняття рішень (суб'єкта ризику) формою реєстрації і представлення відповідних даних, наприклад, представлення у незрозумілих для суб'єкта одиницях виміру необхідних показників;</p> <p>г) наявністю фіктивних даних, тобто таких, що не об'єктивно відображають проблемну ситуацію;</p> <p>д) нестачею доступної для реєстрації і необхідної для розв'язання задачі інформації.</p> <p>18. Неструктурованість як причина, яка значно ускладнює процес прийняття раціональних рішень, пов'язана з:</p> <p>а) відсутністю однозначної відповідності між якісними та кількісними складовими інформаційної множини;</p> <p>б) ускладненням чи практично неможливістю доступу до відповідних наявних даних;</p> <p>в) незрозумілою для суб'єкта прийняття рішень формою реєстрації і представлення відповідних даних, наприклад, представлення у незрозумілих для суб'єкта одиницях виміру необхідних показників;</p> <p>г) наявністю фіктивних даних, тобто таких, що не об'єктивно відображають проблемну ситуацію;</p> <p>д) нестачею доступної для реєстрації і необхідної для розв'язання задачі інформації.</p> <p>19. Несприйнятливість як причина, яка значно ускладнює процес прийняття раціональних рішень, пов'язана з:</p> <p>а) відсутністю однозначної відповідності між якісними та кількісними складовими інформаційної множини;</p> <p>б) ускладненням чи практично неможливістю доступу до відповідних наявних даних;</p> <p>в) незрозумілою для суб'єкта прийняття рішень формою реєстрації і представлення відповідних даних, наприклад, представлення у незрозумілих для суб'єкта одиницях виміру необхідних показників;</p>	
---	--

	<p>г) наявністю фіктивних даних, тобто таких, що не об'єктивно відображають проблемну ситуацію;</p> <p>д) нестачею доступної для реєстрації і необхідної для розв'язання задачі інформації.</p> <p>20. Недостовірність як причина, яка значно ускладнює процес прийняття раціональних рішень, пов'язана з:</p> <p>а) відсутністю однозначної відповідності між якісними та кількісними складовими інформаційної множини;</p> <p>б) ускладненням чи практично неможливістю доступу до відповідних наявних даних;</p> <p>в) незрозумілою для суб'єкта прийняття рішень формою реєстрації і представлення відповідних даних, наприклад, представлення у незрозумілих для суб'єкта одиницях виміру необхідних показників;</p> <p>г) наявністю фіктивних даних, тобто таких, що не об'єктивно відображають проблемну ситуацію;</p> <p>д) нестачею доступної для реєстрації і необхідної для розв'язання задачі інформації.</p>	
<p align="center">Тема 2. Засади системного аналізу ризику в спектрі економічних проблем</p>		
—	<p>Вивчення лекційного матеріалу. Підготовка до практичного заняття згідно з планом навчання, розглянути додаткові питання за темою.</p> <p align="center">Перелік питань для самостійного вивчення:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Аналіз ризикованості підприємства на підставі показників фінансового стану. 2. Загальні засади класифікації ризику. <p align="center">Перелік питань для самоконтролю:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Які критерії використовуються для аналізу ризику? 2 В чому полягає сутність якісного аналізу ризику? 3 В чому полягає сутність кількісного аналізу ризику? 4 Які складові компоненти включає загальна схема процесу аналізу ризику? 5 Які фактори прямої дії впливають на рівень ризику? 6 Які фактори, що впливають на ризик, відносяться до факторів непрямой дії? 7 Чим зумовлено розподіл на зони ризику і в чому полягає особливість кожної зони ризику? 8 Як пов'язані між собою ризик і прибуток підприємства? 9 Як пов'язаний метод аналізу доцільності витрат із фінансовою стійкістю підприємства? 10 У чому полягає комплексне оцінювання ризиків? <p align="center">Тестові завдання:</p> <p>1. Розташуйте основні етапи аналізу ризику в послідовному порядку:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) перевірка окремих операцій щодо обраного ступеня ризику; 2) оцінка певного виду ризику з використанням двох підходів: визначення ліквідності та ефективності вкладених коштів; 	[1 - 18]

<p>3) визначення внутрішніх і зовнішніх чинників, які збільшують або зменшують ступінь певного виду ризику;</p> <p>4) розробка заходів для зниження ступеня ризику;</p> <p>5) дослідження виявлених внутрішніх і зовнішніх чинників.</p> <p>б) встановлення допустимого ступеня ризику.</p> <p>2. Ризикованій ситуації притаманні основні риси:</p> <p>а) наявність невизначеності, альтернатив і необхідність вибору однієї з них;</p> <p>б) зацікавленість у результатах;</p> <p>в) можливість оцінити наявні альтернативи — прийняти рішення;</p> <p>г) правильної відповіді не надано;</p> <p>д) усі надані відповіді вірні.</p> <p>3. До об'єктивних чинників на стадії якісного аналізу ризику не належать:</p> <p>а) індивідуально-психологічні характеристики суб'єкта прийняття рішень (безпосередньо менеджера, підприємця);</p> <p>б) інфляція, конкуренція, політичні та економічні кризи;</p> <p>в) національні, соціальні, культурні;</p> <p>г) екологія, мито;</p> <p>д) можлива робота в зоні вільного економічного підприємництва.</p> <p>4. До суб'єктивних чинників на стадії якісного аналізу ризику належать:</p> <p>а) індивідуально-психологічні характеристики суб'єкта прийняття рішень (безпосередньо менеджера, підприємця);</p> <p>б) інфляція, конкуренція, політичні та економічні кризи;</p> <p>в) національні, соціальні, культурні;</p> <p>г) екологія, мито;</p> <p>д) можлива робота в зоні вільного економічного підприємництва.</p> <p>5. Мінімальним ризиком у фінансово-економічній діяльності підприємства характеризуються такі показники, як:</p> <p>а) запаси готової продукції на складі;</p> <p>б) дебіторська заборгованість;</p> <p>в) цінні папери, депозити;</p> <p>г) кошти в касі, кошти на рахунку;</p> <p>д) товарні запаси.</p> <p>6. Малий ризик у фінансово-економічній діяльності підприємства притаманний активам:</p> <p>а) запаси готової продукції на складі;</p> <p>б) дебіторська заборгованість;</p> <p>в) цінні папери, депозити;</p> <p>г) кошти в касі, кошти на рахунку;</p> <p>д) товарні запаси.</p> <p>7. Середнім рівнем ризику у фінансово-економічній діяльності підприємства характеризуються такі показники, як:</p> <p>а) запаси готової продукції на складі;</p> <p>б) дебіторська заборгованість;</p>	
--	--

<p>в) цінні папери, депозити; г) кошти в касі, кошти на рахунку; д) товарні запаси.</p> <p>8. Високим рівнем ризику у фінансово-економічній діяльності підприємства характеризуються такі показники, як:</p> <p>а) кошти на рахунку; б) дебіторська заборгованість; в) цінні папери, депозити; г) кошти в касі; д) товарні запаси.</p> <p>9. Для аналізу ризику підприємства на основі показників фінансового стану використовують такі показники:</p> <p>а) коефіцієнт платоспроможності; б) коефіцієнт маневреності; в) коефіцієнт автономії; г) коефіцієнт фінансової незалежності; д) усі надані відповіді вірні.</p> <p>10. Коефіцієнт поточної ліквідності - це:</p> <p>а) визначається як відношення різниці поточних активів і товарних запасів до поточних зобов'язань підприємства; б) співвідношення власного капіталу підприємства та загальних зобов'язань; в) співвідношення запозиченого та власного капіталу підприємства; г) визначається як відношення поточних активів до поточних зобов'язань підприємства; д) співвідношення поточних активів та власного капіталу підприємства.</p> <p>11. Коефіцієнт термінової ліквідності - це:</p> <p>а) визначається як відношення різниці поточних активів і товарних запасів до поточних зобов'язань підприємства; б) співвідношення власного капіталу підприємства та загальних зобов'язань; в) співвідношення запозиченого та власного капіталу підприємства; г) визначається як відношення поточних активів до поточних зобов'язань підприємства; д) співвідношення поточних активів та власного капіталу підприємства.</p> <p>12. Коефіцієнт платоспроможності - це:</p> <p>а) визначається як відношення різниці поточних активів і товарних запасів до поточних зобов'язань підприємства; б) співвідношення власного капіталу підприємства та загальних зобов'язань; в) співвідношення запозиченого та власного капіталу підприємства; г) визначається як відношення поточних активів до поточних зобов'язань підприємства; д) співвідношення поточних активів та власного капіталу підприємства.</p> <p>13. Коефіцієнт заборгованості - це:</p> <p>а) визначається як відношення різниці поточних активів і товарних запасів до поточних зобов'язань підприємства; б) співвідношення власного капіталу підприємства та загальних зобов'язань;</p>	
--	--

<p>в) співвідношення запозиченого та власного капіталу підприємства; г) визначається як відношення поточних активів до поточних зобов'язань підприємства; д) співвідношення поточних активів та власного капіталу підприємства.</p> <p>14. Коефіцієнт маневреності - це: а) визначається як відношення різниці поточних активів і товарних запасів до поточних зобов'язань підприємства; б) співвідношення власного капіталу підприємства та загальних зобов'язань; в) співвідношення запозиченого та власного капіталу підприємства; г) визначається як відношення поточних активів до поточних зобов'язань підприємства; д) співвідношення поточних активів та власного капіталу підприємства.</p> <p>15. Коефіцієнт автономії - це: а) визначається як відношення різниці поточних активів і товарних запасів до поточних зобов'язань підприємства; б) співвідношення власного капіталу підприємства та загальних зобов'язань; в) співвідношення запозиченого та власного капіталу підприємства; г) співвідношення власного капіталу та підсумку балансу; д) співвідношення поточних активів та власного капіталу підприємства.</p> <p>16. Коефіцієнт фінансової незалежності - це: а) визначається як відношення різниці поточних активів і товарних запасів до поточних зобов'язань підприємства; б) співвідношення власного капіталу підприємства та загальних зобов'язань; в) співвідношення запозиченого та власного капіталу підприємства; г) співвідношення власного капіталу та підсумку балансу; д) співвідношення поточних активів та запозиченого капіталу.</p> <p>17. До внутрішніх чинників ризику належать: а) податкова система; б) політична ситуація; в) конкуренція; г) стихійні лиха; д) стратегія фірми.</p> <p>18. До внутрішніх чинників ризику належать: а) податкова система; б) корупція і рекет; в) принципи діяльності фірми; г) стихійні лиха; д) конкуренція.</p> <p>19. До внутрішніх чинників ризику належать: а) податкова система; б) корупція і рекет; в) науково-технічний прогрес; г) ресурси та їх використання; д) конкуренція.</p> <p>20. До внутрішніх чинників ризику належать:</p>	
--	--

<p>а) податкова система; б) корупція і рекет; в) науково-технічний прогрес; г) якість і рівень використання маркетингу; д) взаємодія з партнерами.</p> <p>21. До внутрішніх чинників ризику належать:</p> <p>а) стратегія фірми; б) принципи діяльності фірми; в) ресурси та їх використання; г) якість і рівень використання маркетингу; д) усі надані відповіді вірні.</p> <p>22. До зовнішніх чинників ризику безпосереднього впливу належать:</p> <p>а) науково-технічний прогрес; б) стихійні лиха; в) податкова система; г) політична ситуація; д) економічні зрушення в галузі.</p> <p>23. До зовнішніх чинників ризику безпосереднього впливу належать:</p> <p>а) науково-технічний прогрес; б) стихійні лиха; в) конкуренція; г) політична ситуація; д) економічні зрушення в галузі.</p> <p>24. До зовнішніх чинників ризику безпосереднього впливу належать:</p> <p>а) науково-технічний прогрес; б) стихійні лиха; в) корупція і рекет; г) політична ситуація; д) економічні зрушення в галузі.</p> <p>25. До зовнішніх чинників ризику безпосереднього впливу належать:</p> <p>а) науково-технічний прогрес; б) взаємодія з партнерами; в) зрушення на міжнародній арені; г) політична ситуація; д) економічні зрушення в галузі.</p> <p>26. До зовнішніх чинників ризику опосередкованого впливу належать:</p> <p>а) корупція і рекет; б) взаємодія з партнерами; в) зрушення на міжнародній арені; г) конкуренція; д) податкова система.</p> <p>27. До зовнішніх чинників ризику опосередкованого впливу належать:</p> <p>а) корупція і рекет; б) взаємодія з партнерами; в) політична ситуація;</p>	
--	--

<p>г) конкуренція; д) податкова система.</p> <p>28. За масштабами та обсягами ризику класифікуються на:</p> <p>а) нераціональний, авантюрний; б) критичний, катастрофічний; в) психологічний, соціальний; г) економічний, екологічний; д) глобальний, локальний.</p> <p>29. За аспектами ризику класифікуються на:</p> <p>а) юридичний, політичний; б) медико-біологічний; в) психологічний, соціальний; г) економічний, екологічний; д) усі надані відповіді вірні.</p> <p>30. За ступенем (мірою) ризиконасиченості рішень ризику класифікуються на:</p> <p>а) нераціональний, авантюрний; б) критичний, катастрофічний; в) психологічний, соціальний; г) економічний, екологічний; д) глобальний, локальний.</p> <p>31. За мірою обґрунтованості ризику класифікуються на:</p> <p>а) нераціональний, авантюрний; б) критичний, катастрофічний; в) психологічний, соціальний; г) економічний, екологічний; д) глобальний, локальний.</p> <p>32. За терміном оцінки та урахування ризику ризику класифікуються на:</p> <p>а) нераціональний, авантюрний; б) критичний, катастрофічний; в) психологічний, соціальний; г) економічний, екологічний; д) випереджаючий, своєчасний.</p> <p>33. За ситуаційним класом джерел ризику класифікуються на:</p> <p>а) нераціональний, авантюрний; б) критичний, катастрофічний; в) психологічний, соціальний; г) в умовах конфлікту, в умовах розпливчастості; д) випереджаючий, своєчасний.</p> <p>34. До основних груп політичного ризику належить:</p> <p>а) ризик, пов'язаний з платоспроможністю покупця; б) ризик форс-мажорних обставин; в) ризик трансферту, зумовлений можливими обмеженнями та конвертацією місцевої валюти;</p>	
--	--

<p>г) ризик спрямованого вибору об'єкта для інвестування в порівнянні з іншими варіантами;</p> <p>д) ризик можливих збитків, пов'язаних із збоями в функціонуванні комп'ютерних інформаційних систем.</p> <p>35. До основних груп політичного ризику належить:</p> <p>а) ризик, пов'язаний з платоспроможністю покупця;</p> <p>б) ризик форс-мажорних обставин;</p> <p>в) ризик націоналізації та експропріації без адекватної компенсації;</p> <p>г) ризик спрямованого вибору об'єкта для інвестування в порівнянні з іншими варіантами;</p> <p>д) ризик можливих збитків, пов'язаних із збоями в функціонуванні комп'ютерних інформаційних систем.</p> <p>36. До основних причин, що зумовлюють виробничий ризик, можна віднести:</p> <p>а) фізичне та моральне зношення основних фондів;</p> <p>б) вороже ставлення уряду та засобів масової інформації;</p> <p>в) раптова поява грізних конкурентів;</p> <p>г) темпи інфляції;</p> <p>д) відсутність реального господарчого законодавства.</p> <p>37. До основних причин, що зумовлюють виробничий ризик, можна віднести:</p> <p>а) розголошення конфіденційної інформації;</p> <p>б) вороже ставлення уряду та засобів масової інформації;</p> <p>в) раптова поява грізних конкурентів;</p> <p>г) темпи інфляції;</p> <p>д) відсутність реального господарчого законодавства.</p> <p>38. До основних причин, що зумовлюють виробничий ризик, можна віднести:</p> <p>а) рекламації та штрафи з приводу бракованої продукції;</p> <p>б) вороже ставлення уряду та засобів масової інформації;</p> <p>в) раптова поява грізних конкурентів;</p> <p>г) темпи інфляції;</p> <p>д) відсутність реального господарчого законодавства.</p> <p>39. До основних причин, що зумовлюють комерційний ризик, можна віднести:</p> <p>а) темпи інфляції;</p> <p>б) підвищення закупівельної ціни товару в процесі здійснення підприємницького проекту;</p> <p>в) поширення необґрунтованих чуток;</p> <p>г) вороже ставлення уряду та засобів масової інформації;</p> <p>д) нестійке податкове законодавство.</p> <p>40. До основних причин, що зумовлюють комерційний ризик, можна віднести:</p> <p>а) втрата частки товару;</p> <p>б) підвищення закупівельної ціни товару в процесі здійснення</p>	
---	--

<p>підприємницького проекту;</p> <p>в) недостатній рівень освіченості підприємців з питань економіки та підприємництва;</p> <p>г) підвищення затрат обертання коштів внаслідок сплати штрафів, відрахувань, стягнень, що спричиняє зниження прибутків;</p> <p>д) усі надані відповіді вірні.</p> <p>41. Загальний ризик, що стосується усіх інвестиційних вкладень - це:</p> <p>а) селективний вид інвестиційного ризику;</p> <p>б) відсотковий вид інвестиційного ризику;</p> <p>в) країнний вид інвестиційного ризику;</p> <p>г) капітальний вид інвестиційного ризику;</p> <p>д) операційний вид інвестиційного ризику.</p> <p>42. Ризик спрямованого вибору об'єкта для інвестування в порівнянні з іншими варіантами - це:</p> <p>а) селективний вид інвестиційного ризику;</p> <p>б) відсотковий вид інвестиційного ризику;</p> <p>в) країнний вид інвестиційного ризику;</p> <p>г) капітальний вид інвестиційного ризику;</p> <p>д) операційний вид інвестиційного ризику.</p> <p>43. Ризик понесення збитків, зумовлених змінами відсоткових ставок на ринку - це:</p> <p>а) селективний вид інвестиційного ризику;</p> <p>б) відсотковий вид інвестиційного ризику;</p> <p>в) країнний вид інвестиційного ризику;</p> <p>г) капітальний вид інвестиційного ризику;</p> <p>д) операційний вид інвестиційного ризику.</p> <p>44. Ризик можливих збитків у зв'язку з вкладенням коштів у підприємства, що знаходяться під юрисдикцією країни з нестабільним соціальним та економічним становищем - це:</p> <p>а) селективний вид інвестиційного ризику;</p> <p>б) відсотковий вид інвестиційного ризику;</p> <p>в) країнний вид інвестиційного ризику;</p> <p>г) капітальний вид інвестиційного ризику;</p> <p>д) операційний вид інвестиційного ризику.</p> <p>45. Ризик можливих збитків, пов'язаних із збоями в функціонуванні комп'ютерних інформаційних систем - це:</p> <p>а) селективний вид інвестиційного ризику;</p> <p>б) відсотковий вид інвестиційного ризику;</p> <p>в) країнний вид інвестиційного ризику;</p> <p>г) капітальний вид інвестиційного ризику;</p> <p>д) операційний вид інвестиційного ризику.</p> <p>46. Ризик інвестування коштів у невдало обраний час, що тягне за собою збитки - це:</p> <p>а) селективний вид інвестиційного ризику;</p> <p>б) відсотковий вид інвестиційного ризику;</p>	
--	--

<p>в) крайній вид інвестиційного ризику; г) капітальний вид інвестиційного ризику; д) часовий вид інвестиційного ризику.</p> <p>47. Ризик, зумовлений реалізацією цінних паперів при можливих змінах в оцінці ліквідності - це:</p> <p>а) селективний вид інвестиційного ризику; б) відсотковий вид інвестиційного ризику; в) ризик ліквідності інвестиційного ризику; г) капітальний вид інвестиційного ризику; д) часовий вид інвестиційного ризику.</p> <p>48. Ризик полягає у тому, що через високі темпи інфляції доходи, які надійдуть від інвестованих коштів, можуть знецінитися у реальних цінах - це:</p> <p>а) селективний вид інвестиційного ризику; б) відсотковий вид інвестиційного ризику; в) ризик інфляції інвестиційного ризику; г) капітальний вид інвестиційного ризику; д) часовий вид інвестиційного ризику.</p> <p>49. Різновидами валютних ризиків є ризики:</p> <p>а) кредитний, б) процентний, в) операційний, г) трансляційний, д) бізнес-ризик.</p> <p>50. До ризиків у виробничій діяльності відносять ризики:</p> <p>а) зміни кон'юнктури ринку, б) втрати майна, в) за депозитними операціями, г) кредитний, д) посилення конкуренції.</p> <p>51. Найчастіше до фінансових ризиків відносять ризики:</p> <p>а) кредитний; б) кредитний, валютний; в) кредитний, валютний, процентний; г) кредитний, валютний, інвестиційний; д) кредитний, валютний, процентний, інвестиційний, транспортний.</p> <p>52. Максимальний ступінь ризику в структурі активів підприємства мають:</p> <p>а) дебіторська заборгованість підприємств, що знаходяться у тяжкому фінансовому стані; б) дебіторська заборгованість підприємств, що знаходяться у тяжкому фінансовому стані, понаднормативні запаси сировини; в) дебіторська заборгованість підприємств, що знаходяться у тяжкому фінансовому стані, понаднормативні запаси сировини, гроші на поточних рахунках.</p>	
--	--

	<p>53. До яких ризиків призведуть фактори, що перелічені нижче</p> <p><i>Фактори ризиків:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Інфляційні очікування; 2. Економічна стабільність у країні; 3. Зміна обмінного валютного курсу з моменту укладання угоди до моменту розрахунків; 4. Якість маркетингових досліджень ринку; 5. Зниження якості продукції виробництва; 6. Економічна нестабільність у регіоні діяльності підприємств. <p><i>Ризики:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> А. Виробничий; Б. Фінансовий; С. Виробничий і фінансовий; Д. Ні перший, ні другий ризики. 	
	<p align="center">Тема 3. Основні підходи до кількісного аналізу ризику</p>	
	<p>Вивчення лекційного матеріалу. Підготовка до практичного заняття згідно з планом навчання, розглянути додаткові питання за темою.</p> <p align="center">Перелік питань для самостійного вивчення:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Аналіз ризику методами імітаційного моделювання. 2. Аналіз ризику можливих збитків <p align="center">Перелік питань для самоконтролю:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Які підходи використовуються для кількісного аналізу ризику? 2 В чому суть методу аналогій? 3 Які кроки виділяють до визначення чутливості(вразливості) проектів до ризику? 4 Дайте характеристики якісної (адекватної моделі). 5 Як показники еластичності використовують для визначення чутливості об'єкта (проекту) до ризику? 6 Визначити послідовність кроків імітаційного моделювання. 7 В чому полягає суть аналізу ризику можливих збитків? <p align="center">Тестові завдання:</p> <p>1. Еластичність, як показник чутливості - це:</p> <ol style="list-style-type: none"> а) математична (статистична) оцінка якості прогнозів; б) міра реагування однієї змінної величини (функції) на зміну іншої (аргументу); в) аналог при застосуванні матеріалів з літературних джерел, пошукових робіт, моніторингу, шляхом опитування фахівців, менеджерів проектів; г) імітаційне моделювання випадкових змін вхідних величин; д) координація інженерно-будівельних робіт, поставок і монтажу. <p>2. Безризикова зона - це:</p> <ol style="list-style-type: none"> а) область, у межах якої зберігається економічна доцільність підприємницької діяльності, тобто випадкові збитки можуть мати місце, але вони менші за сподіваний прибуток від підприємницької діяльності; б) область можливих збитків, які за своєю величиною перевищують критичний рівень і можуть досягати величини майнового стану підприємця; в) область, в якій випадкові збитки не очікуються, їй відповідають майже 	<p align="center">[1 - 18]</p>

<p>нульові збитки;</p> <p>г) область, де можливою є величина збитків, які перевищують за обсягом величину очікуваних прибутків і можуть сягати величини обчисленої виручки від підприємницької діяльності;</p> <p>д) область, де величина збитків може призвести до втрати всіх коштів, вкладених підприємцем у справу.</p> <p>3. Зона допустимого ризику - це:</p> <p>а) область, у межах якої зберігається економічна доцільність підприємницької діяльності, тобто випадкові збитки можуть мати місце, але вони менші за сподіваний прибуток від підприємницької діяльності;</p> <p>б) область можливих збитків, які за своєю величиною перевищують критичний рівень і можуть досягати величини майнового стану підприємця;</p> <p>в) область, в якій випадкові збитки не очікуються, їй відповідають майже нульові збитки;</p> <p>г) область, де можливою є величина збитків, які перевищують за обсягом величину очікуваних прибутків і можуть сягати величини обчисленої виручки від підприємницької діяльності;</p> <p>д) область, де величина збитків може призвести до втрати всіх коштів, вкладених підприємцем у справу.</p> <p>4. Зона катастрофічного ризику - це:</p> <p>а) область, у межах якої зберігається економічна доцільність підприємницької діяльності, тобто випадкові збитки можуть мати місце, але вони менші за сподіваний прибуток від підприємницької діяльності;</p> <p>б) область можливих збитків, які за своєю величиною перевищують критичний рівень і можуть досягати величини майнового стану підприємця;</p> <p>в) область, в якій випадкові збитки не очікуються, їй відповідають майже нульові збитки;</p> <p>г) область, де можливою є величина збитків, які перевищують за обсягом величину очікуваних прибутків і можуть сягати величини обчисленої виручки від підприємницької діяльності;</p> <p>д) область, де величина збитків може призвести до втрати всіх коштів, вкладених підприємцем у справу.</p> <p>5. Якщо величина втрат підприємства перевищує величину очікуваного прибутку, то підприємство працює в катастрофічній зоні ризику:</p> <p>а) так</p> <p>б) ні.</p> <p>6. Якщо величина втрат підприємства перевищує величину очікуваного доходу, то підприємство працює в катастрофічній зоні ризику:</p> <p>а) так</p> <p>б) ні.</p> <p>7. Якщо величина втрат підприємства дорівнює величині майна підприємства, то підприємство працює в катастрофічній зоні ризику:</p> <p>а) так</p>	
--	--

<p>б) ні.</p> <p>8. Зона критичного ризику - це:</p> <p>а) область, у межах якої зберігається економічна доцільність підприємницької діяльності, тобто випадкові збитки можуть мати місце, але вони менші за сподіваний прибуток від підприємницької діяльності;</p> <p>б) область можливих збитків, які за своєю величиною перевищують критичний рівень і можуть досягати величини майнового стану підприємця;</p> <p>в) область, в якій випадкові збитки не очікуються, їй відповідають майже нульові збитки;</p> <p>г) область, де можливою є величина збитків, які перевищують за обсягом величину очікуваних прибутків і можуть сягати величини обчисленої виручки від підприємницької діяльності;</p> <p>д) область, де ризик, пов'язаний з безпосередньою загрозою для життя.</p> <p>9. Чим характеризується максимальна величина критичної зони ризику:</p> <p>а) витратами,</p> <p>б) втратами,</p> <p>в) збитками.</p> <p>10. У якій зоні ризику працює підприємство, якщо величина втрат перевищує величину очікуваного прибутку:</p> <p>а) припустимій,</p> <p>б) критичній,</p> <p>в) катастрофічній.</p> <p>11. У якій зоні ризику працює підприємство, якщо величина втрат дорівнює величині очікуваного доходу :</p> <p>а) припустимій,</p> <p>б) критичній,</p> <p>в) катастрофічній.</p> <p>12. Як називають ситуацію, коли заздалегідь неможливо оцінити імовірність настання події:</p> <p>а) ризиком,</p> <p>б) визначеністю,</p> <p>в) невизначеністю.</p>	
<p align="center">Тема 4. Методологічні засади й інструментарій кількісного оцінювання ступеня ризику</p>	
<p>Вивчення лекційного матеріалу. Підготовка до практичного заняття згідно з планом навчання, розглянути додаткові питання за темою.</p> <p align="center">Перелік питань для самостійного вивчення:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Кількісні показники ступеня ризику в абсолютному вираженні. 2. Кількісні показники ступеня ризику у відносному вираженні. <p align="center">Перелік питань для самоконтролю:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Дайте характеристику загальним підходам до кількісного оцінювання ступеню ризику. 2 Який зв'язок між поняттями "ризик-невизначеність" 3 В чому полягає суть подолання невизначеності? 	<p align="center">[1 - 18]</p>

	<p>4 Які математичні теорії використовують для формалізації невизначеної інформації й вимірювання ризику?</p> <p>5 Яким чином впливає на кількісну оцінку ризику ставлення до ризику його суб'єкта?</p> <p>6 Охарактеризуйте алгоритм розробки методики вимірювання певного виду економічного ризику.</p> <p>7 Які показники характеризують ризик в абсолютному вимірі?</p> <p>8 Які показники характеризують ступень ризику у відносному вираженні?</p> <p style="text-align: center;">Тестові завдання:</p> <p>1. До математичних теорій, які доречно застосовувати для формалізації невизначеності й вимірювання ризику належить:</p> <p>а) теорія математичного моделювання;</p> <p>б) багатозначна логістика;</p> <p>в) теорія імовірності;</p> <p>г) багатозначна логіка;</p> <p>д) аксіоматика невизначеності.</p> <p>2. Концептуальному сенсі кількісна оцінка ризику ґрунтується на:</p> <p>а) дії з передавання виробничого досвіду та знань у процесі будівництва та введення об'єкта в експлуатацію;</p> <p>б) ставленні до ризику його суб'єкта;</p> <p>в) прийнятої системі економічних гіпотез;</p> <p>г) багатогранності ризику;</p> <p>д) усі надані відповіді вірні.</p> <p>3. Концептуальному сенсі кількісна оцінка ризику ґрунтується на:</p> <p>а) якісному аналізу ризику;</p> <p>б) ставленні до ризику його суб'єкта;</p> <p>в) кількісному аналізу ризику;</p> <p>г) правильної відповіді не надано;</p> <p>д) усі надані відповіді вірні.</p>	
	<p style="text-align: center;">Тема 5. Ризик та елементи теорії корисності</p> <p>Вивчення лекційного матеріалу. Підготовка до практичного заняття згідно з планом навчання, розглянути додаткові питання за темою.</p> <p style="text-align: center;">Перелік питань для самостійного вивчення:</p> <p>1. Премія за ризик.</p> <p>2. Криві байдужості.</p> <p>3. Функції корисності з інтервальною нейтральністю до ризику.</p> <p style="text-align: center;">Перелік питань для самоконтролю:</p> <p>1 Що виражає поняття "корисність"?</p> <p>2 В яких випадках в економічному аналізі використовується поняття "корисність"?</p> <p>3 Що розуміють під поняттям "лотерея"?</p> <p>4 Як визначається страхова сума?</p> <p>5 Що розуміють під поняттям "премія за ризик"?</p> <p>6 Як пов'язані схильність до ризику особи, що приймає рішення та</p>	<p style="text-align: right;">[1 - 18]</p>

	<p>функція корисності?</p> <p>7 Криві байдужості – як різні рівні корисності.</p> <p style="text-align: center;">Тестові завдання:</p> <p>1. Корисність:</p> <p>а) відображає характерні особливості сприйняття зацікавленими суб'єктами економічних відносин об'єктивно існуючих невизначеності та конфліктності;</p> <p>б) виражає ступінь задоволення, яке одержує суб'єкт від споживання товару чи виконання будь-якої дії;</p> <p>в) відображає майбутнє стосовно економічних процесів вичерпно, в усіх деталях;</p> <p>г) виражає внутрішні категорії, гіпотези, мотивації, власне ставлення до ризику;</p> <p>д) правильної відповіді не надано.</p> <p>2. Під лотереєю розуміють:</p> <p>а) ступінь задоволення, яке одержує суб'єкт від споживання товару чи виконання будь-якої дії;</p> <p>б) характерні особливості сприйняття зацікавленими суб'єктами економічних відносин;</p> <p>в) ситуацію, у якій особа може отримати з імовірністю варіант економічного ефекту;</p> <p>г) пріоритети при ранжуванні наборів споживчих товарів, послуг, варіантів можливих інвестицій;</p> <p>д) правильної відповіді не надано.</p>	
Тема 6. Основні засади управління економічним ризиком		
—	<p>Вивчення лекційного матеріалу. Підготовка до практичного заняття згідно з планом навчання, розглянути додаткові питання за темою.</p> <p style="text-align: center;">Перелік питань для самостійного вивчення:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Прийняття рішень з урахуванням ризику. 2. Використання експерименту як чинника зниження ризику. 3. Таблиця рішень. <p style="text-align: center;">Перелік питань для самоконтролю:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 На вирішення яких завдань спрямоване управління ризиками? 2 Із яких стадій складається процес управління ризиками? 3 У чому полягає змістовна характеристика стратегії управління ризиком? 4 Чим відрізняється стратегія управління ризиком від тактики і політики управління ризиком? 5 Яку роль управління ризиком відіграють інтуїція підприємця та інсайд? 6 У чому полягає сутність інтегрального методу факторного аналізу? 7 Які правила застосовуються в ризик-менеджменті? 8 У чому полягає сутність понять "об'єкт" і "суб'єкт" управління ризиком? 9 На засадах яких принципів ґрунтується управління ризиками? 	[1 - 18]

	<p>10 У чому полягають мета і завдання розроблення програми управління ризиками?</p> <p style="text-align: center;">Тестові завдання:</p> <p>1. Управління ризиком - це:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) структура та міра ризику яка змінюється в часі, не повторюючись навіть у подібних ситуаціях; б) процес виявлення та оцінки ризиків, а також вибір методів та інструментів управління для оптимізації ризику; в) методологія, за допомогою якої невизначеність, що притаманна, зокрема, найважливішим показникам, які характеризують основні техніко-економічні параметри господарської діяльності; г) визначення чинників ризику, області ризику, після чого ідентифікуються всі можливі ризики; д) правильної відповіді не надано. <p>2. Принцип максимізації процесу управління ризиками -</p> <ul style="list-style-type: none"> а) зводиться до того, що необхідно адекватно і швидко реагувати на зміни, які можуть призвести до виникнення ризику; б) означає, що управлінці намагаються звести до мінімуму, по-перше, спектр можливих ризиків, а по-друге, мінімізувати ступінь впливу ризику на свою діяльність; в) передбачає прагнення до найширшого аналізу можливих причин та чинників щодо виникнення ризику, тобто – цей принцип наголошує на необхідності зведення рівня невизначеності до мінімуму; г) управлінці (підприємці) можуть прийняти на себе тільки обґрунтований ризик; д) правильної відповіді не надано. <p>3. Спосіб управління ризиками який означає просте ухилення від певного заходу, обтяженого надмірним ризиком - це:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) прийняття; б) попередження; в) оптимізація; г) уникнення; д) правильної відповіді не надано. <p>4. Розподіл ризику - це:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) зовнішнє страхування; б) покладання певної частки відповідальності за ризик на того співучасника реального інвестиційного проекту, який здатний його контролювати краще від інших; в) укладення ф'ючерсного контракту; г) усі надані відповіді вірні; д) правильної відповіді не надано. <p>5. Важливим інструментом зниження ризику в діяльності підприємця, менеджера, особливо, в умовах перехідної економіки є:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) мінімізація; б) ділова гра; 	
--	--	--

<p>в) лімітування; г) експеримент; д) реструктуризація.</p> <p>6. Розташуйте основні етапи процесу керування ризиками в послідовному порядку з огляду на практичну значущість процесу управління ризиками:</p> <p>1) контроль можливої чи наявної ситуації; 2) комплексний аналіз ризику; 3) ідентифікація; 4) інформаційно-аналітичний підхід; 5) зниження ступеня ризику – планування дій; 6) аналіз, висновки і пропозиції на перспективу; 7) реалізація програми дій у випадку виникнення ризику.</p> <p>7. З огляду на економічну ефективність експеримент дозволяє у проведенні маркетингової стратегії:</p> <p>а) розроблення індивідуально-психологічних характеристик суб'єкта прийняття рішень (безпосередньо менеджера, підприємця); б) знизити ризик помилок, пов'язаних з неправильними уявленнями про об'єкт управління; в) можливу роботу в зоні вільного економічного підприємництва; г) збереження екологічного стану, зменшення мита; д) оптимізацію бізнес-ризиків.</p>	
<p style="text-align: center;">Тема 7. Елементи теорії портфеля</p> <p>Вивчення лекційного матеріалу. Підготовка до практичного заняття згідно з планом навчання, розглянути додаткові питання за темою.</p> <p style="text-align: center;">Перелік питань для самостійного вивчення:</p> <p>1. Ринкова модель. 2. Оцінювання ступеня систематичного та несистематичного ризиків.</p> <p style="text-align: center;">Перелік питань для самоконтролю:</p> <p>1 Які чинні заходи впливають на мінімізацію ризику? 2 Чим зумовлено вибір певних прийомів мінімізації ризику? 3 У чому полягає сутність основних форм профілактики ризику? 4 Які напрями диверсифікації використовує підприємство для мінімізації ризику? 5 Яка система нормативів забезпечує лімітування економічних ризиків? 6 Чим відрізняються організаційні і економічні методи мінімізації ризику? 7 За яких обставин доцільно використовувати систему штрафних санкцій? 8 Які завдання щодо мінімізації ризику вирішує страхування та самострахування? 9 У чому полягає сутність форм внутрішнього страхування ризиків на підприємстві? 10 Які форми використовуються для резервування ресурсів підприємства? 11 За яких умов доцільно використовувати прийоми і методи уникнення</p>	<p style="text-align: center;">[1 - 18]</p>

ризик?

Тестові завдання:

1. Диверсифікація – це:

- а) об'єднання капіталу декількох учасників для реалізації окремих, взаємно погоджених цілей;
- б) дублювання виробництва і пряму конкуренцію між собою на ринку;
- в) торгово-економічні процеси;
- г) процес розподілу інвестиційних коштів між різними об'єктами вкладення капіталу;
- д) раціоналізація і зміцнення господарських зв'язків.

2. Сутність задачі одержання бажаного (фіксованого) прибутку - це:

- а) у виборі такої структури портфеля цінних паперів, щоб оцінка ризику портфеля була оптимальною;
- б) у виборі такої структури портфеля цінних паперів, щоб оцінка ризику портфеля була мінімальною;
- в) у виборі такої структури портфеля цінних паперів, щоб його оцінка ризику не перевищувала сподіваної доходу від реалізації;
- г) у виборі такої структури портфеля цінних паперів, щоб його оцінка ризику не перевищувала заданого рівня і при цьому досягалась максимальна величина сподіваної норми прибутку;
- д) у виборі такої структури портфеля цінних паперів, щоб його сподівана норма прибутку була не меншою заданого рівня, а оцінка ризику була б при цьому мінімальною.

3. Ринковий портфель – це:

- а) портфель, який включає всі банківські позики, що структуровані за певними параметрами відповідно до завдань визначеної банком кредитної політики;
- б) портфель, який включає всі наявні на ринку цінні папери, в пропорції, що відповідає часткам окремих цінних паперів в загальній капіталізації ринку;
- в) сукупність здійснених банком інвестицій з метою одержання прибутку та диверсифікації ризиків;
- г) сукупність придбаних (отриманих) банком сторонніх цінних паперів, право володіти, користуватися та розпоряджатися якими належить банкові;
- д) правильної відповіді не надано.

4. Метою диверсифікації – є:

- а) стабілізація доходів;
- б) високий рівень правової захищеності працівника;
- в) розвиток науково-технічної революції;
- г) скорочення безробіття;
- д) задоволення потреб людини шляхом обміну.

5. Сутність задачі збереження капіталу - це:

- а) у виборі такої структури портфеля цінних паперів, щоб оцінка ризику портфеля була оптимальною;
- б) у виборі такої структури портфеля цінних паперів, щоб оцінка ризику портфеля була мінімальною;
- в) у виборі такої структури портфеля цінних паперів, щоб його оцінка ризику

не перевищувала сподіваної доходу від реалізації;
 г) у виборі такої структури портфеля цінних паперів, щоб його оцінка ризику не перевищувала заданого рівня і при цьому досягалась максимальна величина сподіваної норми прибутку;
 д) у виборі такої структури портфеля цінних паперів, щоб його сподівана норма прибутку була не меншою заданого рівня, а оцінка ризику була б при цьому мінімальною.

Тема 8. Моделювання економічного ризику на базі концепції теорії гри

Вивчення лекційного матеріалу. Підготовка до практичного заняття згідно з планом навчання, розглянути додаткові питання за темою.

Перелік питань для самостійного вивчення:

1. Прийняття рішень в умовах невизначеності, конфлікту й зумовленого ними ризику в полях різних інформаційних ситуацій.
2. Прийняття рішень оптимальних за Парето.

Перелік питань для самоконтролю:

1. Поясніть сутність методології математичного моделювання.
2. Поясніть теоретико-ігрову модель та навіть її основні компоненти.
3. Що розуміють під інформаційною ситуацією в теорії гри з погляду суб'єкта керування.
4. У чому полягає сутність статистичних ігор? Чим вони відрізняються від антагоністичних?
5. Чим обумовлені правила гри?
6. Які фактори впливають на вибір стратегії гри кожного гравця?

Тестові завдання:

1. Математична модель - це:

- а) це абстракція реальної дійсності (світу), в якій відношення між реальними елементами, а саме ті, що цікавлять дослідника, замінені відношеннями між математичними категоріями;
- б) об'єкт, що заміщує оригінал і відбиває найважливіші риси і властивості оригіналу для даного дослідження, даної мети дослідження за обраної системи гіпотез;
- в) моделі, що встановлюють взаємозв'язки між компонентами екосистеми, описані методами математичної статистики, тобто на основі натурних даних;
- г) спрощене відображення економічної дійсності, абстрактне узагальнення відповідних фактичних даних;
- д) це модель системи, у якій відбуваються зміни через виникнення подій у часі або рух об'єктів у просторі.

2. Теорія гри – це:

- а) це спонтанна, природжена, повна радості своєрідна діяльність, яка відбувається не заради якої-небудь зовнішньої мети, а для власного задоволення, для елементарної дії;
- б) діяльність з розважальною та іноді навчальною метою;
- в) формалізований опис (модель) конфліктної ситуації, що містить чітко

[1 - 18]

	<p>визначені правила дій її учасників, які намагаються отримати певну перемогу через вибір конкретної (в певному розумінні найкращої) стратегії поведінки;</p> <p>г) розділ сучасної математики, в якому вивчаються математичні моделі прийняття рішень за умов невизначеності, конфліктності, тобто в ситуаціях, коли інтереси сторін (гравців) або протилежні або не співпадають, хоча й не є протилежними;</p> <p>д) усі надані відповіді вірні.</p> <p>3. Під інформаційною ситуацією з погляду суб'єкта керування розуміють:</p> <p>а) процес впливу на ту чи іншу систему з метою організації цієї системи, збереження, видозміни її структури, підтримки, зміни режиму діяльності, її програми;</p> <p>б) процес планування, організації, приведення в дію та контроль організації з тим, щоб досягнути координації людських і матеріальних ресурсів, необхідних для ефективного досягнення завдань;</p> <p>в) певний ступінь градації невизначеності щодо перебування економічним середовищем в одному зі своїх можливих станів у момент прийняття рішення суб'єктом управління (гравцем);</p> <p>г) систему обмінно-перерозподільних відносин з приводу формування і використання колективних фондів на засадах солідарної відповідальності;</p> <p>д) правильної відповіді не надано.</p>	
	<p align="center">Тема 9. Ієрархічні моделі оцінювання економічного ризику й обґрунтування прийняття багатоцільових рішень</p>	
	<p>Вивчення лекційного матеріалу. Підготовка до практичного заняття згідно з планом навчання, розглянути додаткові питання за темою.</p> <p align="center">Перелік питань для самостійного вивчення:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Одноцільова багатокритеріальна модель обґрунтування прийняття рішень у полі однієї інформаційної ситуації та у полі кількох інформаційних ситуацій. 2. Багатоцільова багатокритеріальна модель обґрунтування прийняття рішень у полі кількох інформаційних ситуацій. <p align="center">Перелік питань для самоконтролю:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 У чому полягає чиста стратегія? 2 Чим обумовлено оптимальне рішення при використанні чистої стратегії? 3 Чим відрізняється змішана стратегія від чистої? 4 Чи можна використовувати теорію ігор за умов ризику без поворотних можливостей? Обґрунтуйте свою відповідь. 5 Які чинники впливають на вибір оптимальної стратегії? <p align="center">Тестові завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. З огляду на економічну ефективність експеримент дозволяє у проведенні маркетингової стратегії: <ol style="list-style-type: none"> а) розроблення індивідуально-психологічних характеристик суб'єкта прийняття рішень (безпосередньо менеджера, підприємця); б) знизити ризик помилок, пов'язаних з неправильними уявленнями про 	<p align="center">[1 - 18]</p>

	<p>об'єкт управління;</p> <p>в) можливу роботу в зоні вільного економічного підприємництва;</p> <p>г) збереження екологічного стану, зменшення мита;</p> <p>д) оптимізацію бізнес-ризиків.</p> <p>2. Сутність задачі забезпечення приросту капіталу - це:</p> <p>а) у виборі такої структури портфеля цінних паперів, щоб оцінка ризику портфеля була оптимальною;</p> <p>б) у виборі такої структури портфеля цінних паперів, щоб оцінка ризику портфеля була мінімальною;</p> <p>в) у виборі такої структури портфеля цінних паперів, щоб його оцінка ризику не перевищувала сподіваної доходу від реалізації;</p> <p>г) у виборі такої структури портфеля цінних паперів, щоб його оцінка ризику не перевищувала заданого рівня і при цьому досягалась максимальна величина сподіваної норми прибутку;</p> <p>д) у виборі такої структури портфеля цінних паперів, щоб його сподівана норма прибутку була не меншою заданого рівня, а оцінка ризику була б при цьому мінімальною.</p> <p>7. Найбільш відомою і досить простою моделлю урахування ризику при обчисленні норми дисконту - є:</p> <p>а) модель рівноваги ринку капіталів;</p> <p>б) модель номінальної норми відсотка, яка враховує і премію за ризик, і премію за інфляцію;</p> <p>в) модель видового інвестиційного ризику;</p> <p>г) модель обчислення норми відсотка ризику низької ліквідності, яким обтяжені певні активи (об'єкти інвестування);</p> <p>д) правильної відповіді не надано.</p>	
	<p align="center">Тема 10. Запаси та резерви як способи зниження ступеня ризику</p>	
	<p>Вивчення лекційного матеріалу. Підготовка до практичного заняття згідно з планом навчання, розглянути додаткові питання за темою.</p> <p align="center">Перелік питань для самостійного вивчення:</p> <p>1. Моделі оптимізації ступеня ризику та деякі стратегії формування запасів і резервів.</p> <p align="center">Перелік питань для самоконтролю:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Як управління запасами пов'язане з проблемою досягнення оптимальної рівноваги? 2 На які види можна поділити матеріальні запаси? 3 В чому полягає суть резервування грошових засобів? 4 Які існують способи створення резервів для покриття ймовірних непередбачуваних витрат? 5 В чому полягає суть моделі оптимізації ступеня ризику? 6 Поясніть модель формування оптимального резерву. <p align="center">Тестові завдання:</p> <p>1. Страховий запас готової продукції на складі призначений для:</p> <p>а) запобігання ризику раптової зупинки виробництва внаслідок несвоєчасної доставки сировини, матеріалів і комплектуючих виробів;</p>	<p align="right">[1 - 18]</p>

	<p>б) компенсації коливань попиту на ринку; в) зниження прямих виробничих затрат (збитків) при стабільному забезпеченні виробництва необхідним обсягом сировини, матеріалів і комплектуючих виробів; г) задоволення потреб людини шляхом обміну; д) обслуговування, забезпечення чийх-небудь потреб та створення різноманітних вигод для них.</p> <p>2. Динамічний виробничий запас призначений для: а) запобігання ризику раптової зупинки виробництва внаслідок несвоєчасної доставки сировини, матеріалів і комплектуючих виробів; б) компенсації коливань попиту на ринку; в) зниження прямих виробничих затрат (збитків) при стабільному забезпеченні виробництва необхідним обсягом запасів; г) задоволення потреб людини шляхом обміну; д) обслуговування, забезпечення чийх-небудь потреб та створення різноманітних вигод для них.</p> <p>3. Управління запасами підприємства направлене на: а) максимізацією рівня надійності обслуговування споживачів продукцією даного підприємства; б) мінімізацією капіталовкладень у запаси; в) усі надані відповіді вірні; г) правильної відповіді не надано.</p>	
	Тема 11. Вартість, час та ризик	
	<p>Вивчення лекційного матеріалу. Підготовка до практичного заняття згідно з планом навчання, розглянути додаткові питання за темою.</p> <p style="text-align: center;">Перелік питань для самостійного вивчення:</p> <p>1. Вплив ризику та інфляції на величину норми відсотка (дисконту).</p> <p style="text-align: center;">Перелік питань для самоконтролю:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Чому при визначенні грошових потоків менеджери приділяють велику увагу співвідношенню "гроші-час"? 2 Що розуміють під поняттям "норма дисконту"? 3 Яка залежність ставки дисконту та ступеню ризику? 4 У чому суть моделі рівноваги ринку капіталів (CAPM)? 5 В чому полягає різниця між реальною та номінальною нормою відсотка? 6 Як впливає ризик та інфляція на величину сподіваної норми відсотка? 7 Які методи використовуються для оцінювання інвестиційних проектів з урахуванням ризику? <p style="text-align: center;">Тестові завдання:</p> <p>1. Створення резерву грошових засобів на покриття випадкових затрат — це:</p> <ol style="list-style-type: none"> а) фундаментальна характеристика недостатньої забезпеченості процесу прийняття економічних рішень знаннями стосовно певної проблемної ситуації; б) методологія, що притаманна найважливішим показникам, які характеризує основні техніко-економічні параметри господарської діяльності; 	[1 - 18]

<p>в) один із способів зниження ризику, який передбачає встановлення співвідношення між потенційним ризиком і величиною затрат, необхідних для подолання збоїв у виконанні зобов'язань (проекту);</p> <p>г) один із способів невизначеності, конфлікту на підставі певних суджень, прийняття відповідних гіпотез тощо;</p> <p>д) правильної відповіді не надано.</p> <p>2. Період окупності інвестицій - це:</p> <p>а) показник для оцінки ефективності інвестування;</p> <p>б) кількість років, необхідних для компенсації видатків, вкладених у реалізацію проекту, доходами, одержаними за період його експлуатації;</p> <p>в) різниця між очікуваними надходженнями за певний період та видатками;</p> <p>г) така норма дисконту, яка зрівнює дисконтований потік доходів з величиною інвестиційних витрат;</p> <p>д) правильної відповіді не надано.</p> <p>3. Згідно з класичною теорією норми відсотка, започаткованою відомим американським економістом І.Фішером, реальна норма відсотка - це:</p> <p>а) та ставка, яка збільшує попит на ринку капіталу;</p> <p>б) та ставка, згідно з якою надається винагорода за утримання від теперішнього споживання;</p> <p>в) та ставка, згідно з якою кредитор отримує винагороду за представлені ним фонди;</p> <p>г) та ставка, яка врівноважує попит та пропозицію на ринку капіталу;</p> <p>д) та ставка, яка збільшує пропозицію на ринку капіталу.</p> <p>4. На практиці не використовується такий показник для інвестиційних проектів, як:</p> <p>а) внутрішня ставка (норма) доходу;</p> <p>б) чистий (нетто) потік грошових засобів;</p> <p>в) індекс прибутковості;</p> <p>г) період окупності інвестицій;</p> <p>д) коефіцієнт маневреності активів інвестицій.</p> <p>5. Найбільш відомою і досить простою моделлю урахування ризику при обчисленні норми дисконту - є:</p> <p>а) модель рівноваги ринку капіталів;</p> <p>б) модель номінальної норми відсотка, яка враховує і премію за ризик, і премію за інфляцію;</p> <p>в) модель видового інвестиційного ризику;</p> <p>г) модель обчислення норми відсотка ризику низької ліквідності, яким обтяжені певні активи (об'єкти інвестування);</p> <p>д) правильної відповіді не надано.</p> <p>6. Розташуєте основні етапи процесу керування ризиками в послідовному порядку з огляду на практичну значущість процесу управління ризиками:</p> <p>1) контроль можливої чи наявної ситуації;</p> <p>2) комплексний аналіз ризику;</p> <p>3) ідентифікація;</p>	
--	--

4) інформаційно-аналітичний підхід;	
5) зниження ступеня ризику – планування дій;	
6) аналіз, висновки і пропозиції на перспективу;	
7) реалізація програми дій у випадку виникнення ризику.	

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Теми рефератів

1. Функціонування фірми в умовах ринкової економіки. Характеристика макросередовища та мікросередовища господарювання фірми.
2. Функціонування фірми в умовах ринкової економіки. Характеристика внутрішнього середовища фірми.
3. Поняття ризик-менеджменту підприємства та його особливості в умовах конкурентної боротьби.
4. Стратегічне управління фірмою в умовах невизначеності та ризику.
5. Сутність ризику та причини його виникнення. Класифікація ризиків
6. Поняття виробничих ризиків. Категорії виробничих ризиків.
7. Сутність транспортних ризиків та їх класифікація згідно з ІНКОТЕРМС.
8. Сутність маркетингового (реалізаційного) ризику. Безпосередньо збутові ризики.
9. Маркетингові ризики взаємодії з контрагентами та партнерами у процесі організації виробництва та продажу продукції.
10. Сутність фінансових ризиків. Фінансові ризики, пов'язані з купівельною спроможністю грошей: валютні, інфляційні, дефляційні.
11. Фінансові ризики непередбачених витрат та перевищення витрат на виробництво.
12. Фінансові ризики, пов'язані з вкладенням капіталу (інвестиційні ризики).
13. Сутність політичного ризику, урахування політичного ризику при розрахунку стратегічних показників розвитку фірми.
14. Сутність кредитного ризику
15. Сутність страхового ризику
16. Сутність підприємницького ризику
17. Якісний та кількісний аналіз економічного ризику.
18. Статистичний метод кількісної оцінки ступеню економічного ризику.
19. Кількісна оцінка ступеня ризику методом аналізу доцільності витрат.
20. Метод експертних оцінок економічного ризику.
21. Аналітичний метод оцінок економічного ризику.
22. Застосування методу використання аналогів для оцінок економічного

ризиків.

23. Комплексна оцінка економічних ризиків.
24. Напрями та заходи зниження економічних ризиків фірми.
25. Організація процесу управління ризиком.
26. Зниження ризику при розробленні товарної стратегії фірми.
27. Зниження ризику при розробленні стратегії фірми на ринку ресурсів
28. Сутність соціального ризику, урахування соціального ризику в плануванні діяльності фірми.

6. Методи навчання

З метою забезпечення кращого засвоєння студентами поточного матеріалу передбачається під час проведення лекції максимально тісно пов'язувати цей матеріал з реальним життям, наповнювати його конкретним змістом, відображати в ньому всі активні зміни, які відбуваються у економічному середовищі.

Для збільшення інтересу студентів до процесу навчання і підвищення їх уваги передбачається провести дискусії за певними темами. При аналізі найбільш гострих та проблематичних питань планується застосовувати метод “мозкового штурму”.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль

Питання для підсумкового контролю (залік):

- 1 Охарактеризуйте основні джерела ризику і умови його виникнення
- 2 Чи пов'язані між собою основні риси ризику та його функції? Обґрунтуйте свою відповідь.
- 3 У чому полягає економічний смисл невизначеності як поняття?
- 4 Як використовується теорія ймовірності при ідентифікації невизначеності?
- 5 Які причини породжують невизначеність?
- 6 Які види втрат виникають за умов невизначеності?
- 7 Які критерії використовуються для аналізу ризику?
- 8 У чому полягає сутність якісного аналізу ризику?
- 9 У чому полягає сутність кількісного аналізу ризику?
- 10 Які складові компоненти включає загальна схема процесу аналізу ризику?
- 11 Які фактори прямої дії впливають на рівень ризику?
- 12 Які фактори, що впливають на ризик, відносяться до факторів непрямої дії?

- 13 Чим зумовлено розподіл на зони ризику і в чому полягають особливості кожної зони (області) ризику?
- 14 У чому полягають особливості статистичних методів оцінювання ризику?
- 15 За яких умов доцільно використовувати метод експертних оцінювань?
- 16 Які завдання вирішуються при використанні інтегрального оцінювання ризику?
- 17 Поясніть сутність розрахунку середньоквадратичного відхилення.
- 18 Що являє собою аналіз доцільності витрат?
- 19 У чому полягають особливості використання кількісних методів оцінювання ризику?
- 20 Дайте характеристику і назвіть причини, що призводять до ризиків форс-мажорних обставин. Чи однакові ці ризики для різних виробництв і різних територій?
- 21 Що таке корисність? Що називається функцією корисності? Наведіть приклади.
- 22 Як за допомогою поняття лотереї визначити різне ставлення до ризику?
- 23 На вирішення яких завдань спрямоване управління ризиками?
- 24 Із яких стадій складається процес управління ризиками?
- 25 Яку роль в управлінні ризиками відіграють інтуїція та інсайд?
- 26 Які правила застосовуються в ризик-менеджменті?
- 27 На засадах яких принципів ґрунтується управління ризиками?
- 28 У чому полягають мета і завдання розроблення програми управління ризиками?
- 29 Які чинники впливають на прийняття управлінського рішення щодо ризику та запобігання ризикової ситуації?
- 30 У чому полягають методологічні засади теорії ігор?
- 31 Що виступає предметом теорії ігор?
- 32 Якими факторами спричинена невизначеність результату гри?
- 33 За якими класифікаційними ознаками розподіляються ігри?
- 34 У чому полягає сутність економічних ігор як механізму управління підприємницьким ризиком?
- 35 Дайте порівняльну характеристику ігор з двома і ігор з трьома учасниками? В чому полягає їх суттєва різниця?
- 36 Які чинники впливають на вибір оптимальної стратегії?
- 37 Чим відрізняється визначення ризику з позицій теорії ігор від традиційного підходу до визначення цього поняття?
- 38 Які етапи побудови ієрархічної моделі?
- 39 В чому полягає суть теоретико-ігрового підходу до побудови багатоцільової моделі?

- 40 Які проблеми концептуального характеру виникають під час розв'язання багатоцільових та багатокритеріальних задач?
- 41 Як управління запасами пов'язане з проблемою досягнення оптимальної рівноваги?
- 42 Які існують способи створення резервів для покриття ймовірних непередбачуваних витрат?
- 43 В чому полягає суть моделі оптимізації ступеня ризику?
- 44 Чому при визначенні грошових потоків менеджери приділяють велику увагу співвідношенню "гроші-час"?
- 45 Що розуміють під поняттям "норма дисконту"?
- 46 Яка залежність ставки дисконту та ступеню ризику?
- 47 У чому суть моделі рівноваги ринку капіталів (CAPM)?
- 48 В чому полягає різниця між реальною та номінальною нормою відсотка?
- 49 Як впливає ризик та інфляція на величину сподіваної норми відсотка?
- 50 Які методи використовуються для оцінювання інвестиційних проектів з урахуванням ризику?

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи включають у себе поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час практичних занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має за мету перевірку засвоєння знань, умінь і навичок студентом з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національної системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну та індивідуальну роботи виставляються в журнали обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів вищої освіти в Університеті враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські, практичні,

лабораторні тощо); самостійна та індивідуальна роботи (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, виконання розрахункових завдань, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, розроблення спеціальних технічних пристроїв і приладів, моделей, комп'ютерних програм, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у вигляді, передбаченому в робочій програмі навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Результат навчальних занять за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок під час навчальних занять протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Результат самостійної роботи за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок з самостійної роботи, отриманих протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Здобувач вищої освіти, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

$$\begin{array}{l} \text{Загальна кількість} \\ \text{балів (перед} \\ \text{підсумковим} \\ \text{контролем)} \end{array} = \left(\begin{array}{l} \text{Результат} \\ \text{навчальних занять} \\ \text{за семестр} \end{array} + \begin{array}{l} \text{Результат} \\ \text{самостійної} \\ \text{роботи за} \\ \text{семестр} \end{array} \right) / 2 * 10$$

Підсумковий контроль.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках студентів, екзаменових книжках. **Присутність студентів на проведенні підсумкового контролю (заліку) обов'язкова.** Якщо здобувач не з'явився на підсумковий контроль (залік), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (заліку) оцінюється за національною шкалою. Для переведення результатів, набраних на підсумковому контролі (заліку), з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (заліку), які використовуються при розрахунку успішності студентів, становить - **50**

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені).

$$\text{Підсумкові бали навчальної дисципліни} = \text{Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)} + \text{Кількість балів за підсумковим контролем}$$

Здобувач вищої освіти, який під час складання підсумкового контролю отримав оцінку «незадовільно», складає підсумковий контроль (залік) повторно. Повторне складання підсумкового контролю (заліку) допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни, у тому числі один раз – викладачеві, а другий – комісії, що створюється навчально-науковими інститутами (факультетами, цикловими комісіями). Незадовільні оцінки виставляються тільки в відомостях обліку успішності. Здобувачі, які отримали не більше як дві незадовільні оцінки (нижче ніж 60 балів) з навчальної дисципліни, можуть бути встановлені різні строки ліквідації академічної заборгованості, але не пізніше як за день до фактичного початку навчальних занять у наступному семестрі. Здобувачі вищої освіти, які не ліквідували академічну заборгованість у встановлений термін, відраховуються з Коледжу. Особи, які одержали більше двох незадовільних оцінок (нижче ніж 60 балів) за підсумковими результатами вивчення навчальних дисциплін з урахуванням підсумкового контролю, відраховуються з Коледжу.

Вимоги до студентів щодо засвоєння змісту навчальної дисципліни:

Робота під час навчальних занять	Самостійна та індивідуальна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 4 позитивних оцінок	Підготувати реферат, підготувати конспект за темою самостійної роботи.	Отримати за підсумковий контроль не менше 30 балів

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90 – 100	Відмінно (“зараховано”)	A	„Відмінно” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
82 – 89	Добре (“зараховано”)	B	„Дуже добре” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального , робота з двома-трьома незначними помилками.
75 – 81		C	„Добре” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками або з однією–двома значними помилками.
68 – 74	Задовільно (“зараховано”)	D	„Задовільно” – теоретичний зміст курсу освоєний неповністю , але прогалини не носять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано , деякі з виконаних завдань містять помилки , робота з трьома значними помилками.
60 – 67		E	„Достатньо” – теоретичний зміст курсу освоєний частково , деякі практичні навички роботи не сформовані , частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана , або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального , робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.
35–59	Незадовільно („не зараховано”)	FX	„Умовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу освоєний частково , необхідні практичні навички роботи не сформовані , більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано , або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
1–34		F	„Безумовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу не освоєно , необхідні практичні навички роботи не сформовані , всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки , додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

10. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті
Основна література:

1. Азаренкова Г. М. Аналіз моделювання і управління ризиком (в схемах та прикладах) : навч. посібник / Г. М. Азаренкова. – Львів : Новий світ-2000, 2011. – 240 с.
2. Гранатуров В.М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения: учеб. пособ. – [4-е изд., перераб. и доп.] / Гранатуров В.М. – М.: Издательство «Дело и сервис», 2016. – 288 с.
3. Даниленко А. Очікувані зовнішні фактори розвитку та ризики для української економіки у 2011-2012 роках / А.Даниленко, В. Домрачев // Вісник НБУ, травень 2011. – С. 10 – 15
4. Донець Л. І., Шепеленко О. В., Баранцева С. М., Сергєєва О. В., Веремейчик О. Ф. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків. Навч. посіб. / За заг. ред. Донець Л. І. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 472 с.
5. Попова О.Л. Навчально-методичні рекомендації для самостійного вивчення дисципліни «Управління ризиками в інноваційній діяльності». – К. НУБіП України, 2015. – 44 с.\
6. Ризик-менеджмент у фінансовій сфері: навч. посібник / МОН України, Уманський ДПУ імені Павла Тичини; уклад. М.А. Слатвінський. Умань: Візаві, 2017. 395 с.
7. Чорноморченко Н. В. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків : навч.-метод. посібник для сам. вивчення дисц. / Н. В. Чорноморченко, І. С. Іванова, Н. С. Приймак. – Львів : Магнолія-2006, 2010. – 260 с.

8. Допоміжна література:

9. Ковальчук Н.П. Економічні ризики: класифікація, принципи і способи оцінювання / Н.П. Ковальчук // Актуальні проблеми економіки. - №10 (124). – 2011. – С. 31-37.
10. Маховикова Г.А. Анализ и оценка рисков в бизнесе: учебник и практикум / Г.А. Маховикова, Т.Г. Касьяненко. – М.: Юрай, 2013. – 416.
11. Машина Н.І. ”Економічний ризик і методи його вимірювання ”: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003.
12. Мостенська Т. Л. Ризик-менеджмент як інструмент управління господарським ризиком підприємства / Т. Л. Мостенська, Н. С. Скопенко / Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 3 (7). – С. 72–79.
13. Правдюк Н.Л. Довгострокове іпотечне кредитування в аграрній сфері економіки: можливості та ризики // Економіка АПК. – 2011. - № 11. - С.51-56.

14. Резнікова О.О. Проблеми стійкості України до глобальних ризиків: економічний аспект / О.О. Резнікова // Стратегічні пріоритети, №1(26). – 2013. – С. 61-65.
15. Феленчак Ю.Б. Історичні аспекти формування ризику як категорії суспільних досліджень / Ю.Б. Феленчак // Сталий розвиток економіки. - №1. – 2012. – С. 48-52.
16. Шепеленко О.В. Управління підприємницькими ризиками суб'єкта господарювання/ О.В.Шепеленко // Економічні науки: Вісник ДонНУЕТ. – 2011. - № 4(52), с. 189-199.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

17. Сірік І. П. Методичні підходи до обґрунтування управлінських рішень. Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=623>.
18. Наукова бібліотека ТДАТУ <http://www.tsatu.edu.ua/biblioteka/>
19. ISO 31000 Менеджмент ризиков. URL: <https://www.iso.org/ru/iso31000-risk-management.html>